

PILA, del ll. PĪLA que d'una banda significava 'pilar, columna' i per l'altra 'morter', 'tina o cup del bany', i en llatí eren dos mots distints i potser de diferent origen. □ 1.ª doc.: S. xv en un i altre sentit.

Anant junt amb el verb *apilar* és probable que *pila* tingui el significat de 'munt' o anàleg en els Diccs. de rims de JMarc i Aversó; el *Dag.* el registra en el sentit de 'pilar de pont' en els *Novells Ardits* de 1447 i *AlcM* en *piles de lana* en un doc. de 1441 de les *Memòries* de Capmany; 'pilar, columna' en el *Colloqui* val. de les *Dames* de fi S. xv: «De les mans lo bell parell / mirau quals són / --- / ma fas gordau si és aytal, / per locs e viles; / pus dreta vaig que quantes *piles* / veureu en Lotgà; / pus attractiu que huna sponja / possehesc lo sguart» (v. 116); «*pila* de feixos --- *pila de lenya*: strues lignorum; *pila de fusta*: contignario», Busa-N. 1507 (E-II-5).

En el sentit de 'pilar d'un pont o palanca' segueix més o menys en ús, sobretot comarcal, p. ex. a l'Alt Pallars: damunt la Noguera Pallaresa, prop de Rialb designen com *Les Piles del Pont* un indret on havien començat a fer-ne un i ho deixaren, i *La Pila de Juliana* hi designa una roca grossa de la qual arrencava una palanca que travessava el riu. Així segueix per l'Alt Aragó, car hi ha el *Puente de las Pilas* a Senegüé (1966). En el sentit de 'munt d'objectes', especialment les estibes d'objectes susceptibles de comerç, *pila* és el mot del català comú en totes les terres de la llengua, mentre que en castellà és expressió bastant desusada i no admesa com a genuïna, si bé no estranya a l'ús aragonès o hispano-americà, així com al castellà local de comerciants de la nostra llengua; sí que s'usa en zones aragoneses i xurres (com a Xelva i Vilar del Arzobispo): però pertot és un manlleu del català (PILA II, DCEC/DECH). *Pilar. Pílera* [Noller, *Dag.*]. *Apílerar*.

Sentits especials. *Pila de carbó*, la d'una plaça carbonera, p. ex. a Vilanova de Sau (1969); *piles* «formigons: feix de brancada i arbúcia per cremar-lo en el camp cobert de terrossos» en el Cardener i altres comarques; «n'hi ha de boïga i de conreu: les de boïga fan de 6 a 7 pams de llarg, i les de conreu, de 4 a 5», *CostManc.* I, 149, § 563. 'Ramada d'ovelles que s'apinyen': «un pastoret qu'hi havia / comensa de malahí - que no'n pot regí la *pila* / --- / replegarem la ramada - te la posarem en *pila* / --- / feren un xiulet o dos - la ramada fou en *pila* / ---», MilàF, *Romllo.*, 36.2D, cat. or. De *pila* és aplicació translàtica la *pila* elèctrica inventada per l'it. Volta el 1799 (Migliorini, *Cos'è un vocabolario*, 90; Prati, s. v.), primerament construïda amb làmines comparades a pilars.

En el sentit de 'pica baptismal' és un mot molt menys usual, per bé que no arribi a ser castellanisme sinó simple llatinisme. El trobem ja en un eiximpli de la col·lecció Ag. (I, 83); en OPou: «la pica o *pila* de pedra: *pila*» (*TbPu.*, 15); no és clar que Pou marqui aquí d'aquesta manera el mot usual en el Princ., *pica*, i en el P. Val., *pila*; però de tota manera *pila* té ús orogràfic per allà, i no en el Nord: a Benimassot

hi ha la «Fonteta o *Pila* de Sendra» (1963). *Pilater. Píleta*.

DERIV.: *Pilar* [1417]: «lo capitell del *pilar* qui és sobre la truna per respondre al altre pilar del cor» (obra de la Seu de Girona, Villanueva, *Vi. Lit.* XII, 328); «Reptar no cal de lurs vicis les dones / --- / Los tres *pílers* hon lo bé d'hom s'assenta / ésser no pot qu'en elles se recolzen», Ausiàs CIV, 24e; «*Pilar* per sostenir; columna de una pessa; *pilar* de hont pengem: patibulum», Busa-N. 1507. «Sota 'l castell, un repeu de la serra s'avança --- dominant --- lo poble d'Esterrí --- des d'allí preniem possessió de la vall los comtes de Pallars --- allí juraven respectar los furs del país davant lo llibre --- lo comte havia d'estrenar aquell dia una capa --- depositada a casa del notari Sancí; davant la casa --- hi ha la casa del Duc, que és cremada --- del *pilar* que sostenia 'ls dos arcs, que és de pedra y calç, ne diuen encara lo *pilar del Comte*», Verdaguier (*Esterrí, en Excursions*, O. C. Pop. VII, 24).

Modernament s'ha generalitzat bastant en el Princ. el plural anàleg *pílers*; fins en escriptors de llenguatge distingit i conservador: veg. la cita del B. de Maldà (*Coll. B. V.*, 228), que dono a PORXO. «Lo comte Galind crida - al pros Bernart / a una sala voltada - del seu palau; / los serrahins la feren - als temps passats: / cap amunt se'n pujaven quatre *pílers*, / ab capitells de fulles - blaus y daurats», MilàF (*ProsB*, v. 172); al·ludint al patíbul: «Te volian fer hereu - d'una casa de Cerdanya: / d'una casa ab dos *pílers*, - una viga atravessada», cançó del S. XVII, reco. per Pau Píferrer a l'Alta Cerdanya (a Er: MilàF, *Romllo.*, 113.26). En el Flamicell i zona veïna de l'Alt Pallars, és el pedró d'un cim: *píla* de la Serra de la Guarda, a Bretuí, «Collada i *Píla* de la Pala» a Guiró (1959). *Pílarret* en els lliets: «DE LA CAMBRA: llit de camp --- les barres del llit o *pílarretes*: vectes orthostati, teretes vel striati; les cornizes ---», OPou (*TbPu.*, 234). A la Noguera i Ribagorça és un oratori de muntanya: «En el Tuçal de Sant Marc hi ha un *pílarèt*», Lasquarri (1957); «A Eroles hi ha un *pílarèt* que en diuen St. Peire Màrtir», Castelló de Tor (1957); més al Sud amb la -n- anàlogica: *Pílanet de St. Antoni* vora Menargues (1964).

Pílo [1410 'contrapès de romana']. El *pílo del porxo* 'pedró al costat d'una entrada': «posant-se 'l menut al pit, s'assentà al *pílo* del porxo: —Apa!... xuma, xuma!... Aprofita-te'n!», Pons Mass. (*Trascant p. l. S.*, 20). Amb el sentit de 'pílo de cim', és ben conegut en ross.: *Coma des Tres Pílus* i *Pílo Roig - Pílo Blanc* turons en el trifini Perestortes-Baixàs-St. Esteve, en el terme de Calce 1960, i altres de semblants a Corbera de Dalt, Molig i Noedes (1960). Però també en algunes comarques val. del Nord i del Centre: mentre a Morella i altres pobles veïns diuen *peiró*, al Forcall, algun altre poble del Bergantes i a Torre d'en Besora es diu *pílo*; a les Useres es va en processó el 3 de maig (dia de Santa Creu) al *Pílo de la Creu* (1961). També en parts del Centre i del Migjorn: a Montroi, Montserrat d'Alcalà i Potries. En canvi a Ri-